

میرزا مهدی آشتیانی

در تهران زاده شد. پدر او میرزاجعفر برادرزاده و داماد حاج میرزا محمدحسن آشتیانی (د ۱۳۱۹ق/۱۹۰۱م) ملقب به «میرزا کوچک»، از عالمان بزرگ تهران بود. میرزامهدی دوران کودکی و نوجوانی را در تهران گذراند.

میرزامهدی (۱۳۰۶-۱۳۷۲ق/۱۸۸۸-۱۹۵۲م) آشتیانی، حکیم، عارف و دانشمند شیعی ایرانی می‌باشد.

در تهران زاده شد. پدر او میرزاجعفر برادرزاده و داماد حاج میرزا محمدحسن آشتیانی (د ۱۳۱۹ق/۱۹۰۱م) ملقب به «میرزا کوچک"; از عالمان بزرگ تهران بود. میرزامهدی دوران کودکی و نوجوانی را در تهران گذراند.

پس از فراگیری قرآن و مقدمات علوم، برای آموختن علوم رایج زمان، در درس استادان مشهور تهران شرکت کرد. ادبیات، اصول و فقه را در حد سطح، نزد پدر و سپس در حوزه درس آقا شیخ حسن طالقانی و آخوند ملا عبدالرسول فرا گرفت. خارج فقه و اصول را نزد شیخ فضل‌الله نوری (مف ۱۳۲۷ق/۱۹۰۹م) و آقا سید عبدالکریم مدرّس مدرسه مروی تهران و دیگر عالمان بنام تهران، آموخت. مبانی ریاضیات را در مکتب شیخ عبدالحسین سیویه، میرزا غقاریان نجم‌الدوله، میرزاجهانبخش بروجرودی منجم و آقا شیخ محمدحسین ریاضی تعلیم دید. فلسفه مشاء را نزد میرزاحسن کرمانشاهی و حکمت اشراق و عرفان را نزد آقامیرزاهاشم اشکوری و حکمت متعالی را نزد سیدالحکما آقامیر شیرازی، فرا گرفت. طب قدیم را نزد میرزامحمدحسین و میرزا ابوالقاسم نائینی و طب جدید را به وسیله میرزا علی‌اکبرخان ناظم‌الاطباء و میرزا ابوالحسن‌خان رئیس‌الاطباء آموزش دید. [۱]

آشتیانی در ۱۳۲۷ق/۱۹۰۹م برای ادامه تحصیلات عالی عازم عتبات شد و در نجف در درس آخوند ملا محمدکاظم خراسانی (۱۲۵۵-۱۳۲۹ق/۱۸۳۹-۱۹۱۱م) شرکت کرد، ولی به علت بیماری پس از یک سال اقامت به ایران بازگشت. در سال ۱۳۲۹ق/۱۹۱۱م بار دیگر به عتبات سفر کرد و در درس سید محمدکاظم یزدی (۱۲۴۷-۱۳۳۷ق/۱۸۳۱-۱۹۱۸م) شرکت جست. پس از اقامت کوتاهی باز به ایران برگشت و برای سومین بار عتبات گردید و در این سفر در درس مشایخ دیگر مانند سید محمد فیروزآبادی (د ۱۳۴۵ق/۱۹۲۷م)، نائینی (۱۲۷۷-۱۳۵۵ق/۱۸۶۰-۱۹۳۶م)، آقاضیاءالدین عراقی (۱۲۸۷-۱۳۶۱ق، ۱۸۷۰-۱۹۴۲م) و اصفهانی حاضر شد. [۲]

با این‌که وی در مجموع، مدت کوتاهی در درس عالمان نجف حضور یافت، اما به دلیل مهارت علمی و دانشی که طی سالها اندوخته بود، به گفته خودش، از همه استادان یاد شده به دریافت اجازه روایت و اجتهاد نایل آمد. [۳]

آشتیانی در مدت اقامت در عتبات، در کنار تعلم، به تعلیم و تدریس علوم عقلی و نقلی پرداخت. وی بازگشت به ایران را برماندن در عتبات ترجیح داد. مدتی در قم و اصفهان و مشهد ساکن شد و به تدریس پرداخت و سرانجام به زادگاهش تهران برگشت و برای همیشه در این شهر ماندگار گشت و به تدریس پرداخت و حوزه درسی وسیعی را به ویژه در حکمت و عرفان، پدید آورد.

حاج میرزامهدی، با بسیاری از دانش‌های روزگارش آشنا بود و در اکثر این علوم تبخّر داشت. در ادب، فقه، اصول، کلام، تفسیر و ریاضی استاد بود. بیشترین مهارت او در فلسفه و عرفان بود و تأثیر تربیتی و علمی وی بر شاگردانش از طریق این دو دانش بود. از این‌رو، او را می‌توان از پیروان فلسفه متعالی صدرایی در دوران معاصر دانست.

وی نه تنها یک عالم دینی متبحّر و فیلسوفی بلندپایه و عارفی آشنا به عوالم نظری بود، بلکه انسانی معتقد و عالمی عامل و اهل سیر و سلوک بود و این بر قدر علمی و مرتبت اجتماعی و تأثیرگذاری وی بر شاگردانش می‌افزود. از ویژگی‌های او این بود که در محدوده جغرافیایی ایران و عراق و نیز در دایره کتاب و مدرسه ماندگار نشد و به سیر و

سیاحت نیز پرداخت و از این رهگذر تجربه‌های فراوان به دست آورد.

وی پیش از سفر اول به نجف به بخارا رفت و یک سال در آن‌جا ماند و ضمن آشنایی با مردم و عالمان آن دیار، به تدریس پرداخت و دوبار به مصر سفر کرد. هندوستان و نیز بسیاری از کشورهای اروپایی مانند فرانسه، ایتالیا، بلژیک و انگلستان را دید و در این جهانگردی با متفکران و فیلسوفان آن کشورها آشنا شد و بحث‌ها و برخوردهای علمی و فکری داشت. [۴] در حوزه تعلیم و تربیت او شاگردان بسیاری پرورش یافته‌اند.

آشتیانی دارای تألیفات چندی است که عمدتاً درباره عرفان و فلسفه نوشته شده است. برخی از آثار وی عبارتند از:

۱. اساس التوحید، فارسی، تهران، ۱۳۳۰ش.
۲. تعلیقه رشیکه علی شرح منظومه السبزواری، عربی.
۳. حاشیه بر اسفار، عربی.
۴. حاشیه بر شفاء.
۵. حاشیه بر کفایه الاصول آخوند خراسانی .
۶. حاشیه بر مکاسب شیخ انصاری .
۷. حاشیه بر رسائل شیخ انصاری.
۸. رساله‌ای در جبر و تفویض و علم اجمالی و طلب و اراده و وحدت وجود و قاعده صدور.
۹. حاشیه بر فصوص محیی‌الدین عربی.
۱۰. حاشیه بر فصوص فارابی .
۱۱. حاشیه بر مصباح الانس. [۵] [۶]

او پس از یک عمر تلاش علمی در سن ۶۴ سالگی درگذشت و در قم در رواق بالاسر حضرت معصومه علیه‌السلام به خاک سپرده شد.

-
- (۱) استادی، رضا، مقدمه چهارده رساله فارسی، تهران، چهل‌ستون مسجدجامع، ۱۴۰۳ق ۱۲.
 - (۲) خیابانی تبریزی، ملاعلی، علماء معاصرین، تهران، مطبعه اسلامی، ۱۳۶۶ق.
 - (۳) شریف رازی، محمد، آثارالحجه، قم، برقی، ۱۳۳۲ش.
 - (۴) صدوقی سها، منوچهر، تاریخ حکماء و عرفاء متأخر بر صدرالمتألهین، تهران، انجمن اسلامی حکمت و فلسفه ایران، ۱۳۵۹ش.
 - (۵) مدرّس، محمدعلی، ریحانه‌الادب، تبریز، ۱۳۴۶ش.
 - (۶) مشار، خانابا، فهرست چاپی فارسی.
 - (۷) مطهری، مرتضی، مرتضی، خدمات متقابل اسلام و ایران، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۵۴ش. میرزامهدی (۱۳۰۶-۱۳۷۲ق/۱۸۸۸-۱۹۵۲م) آشتیانی، حکیم، عارف و دانشمند شیعی ایرانی می‌باشد.